

Ольга Гордійчук

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософсько-історичних студій
та масових комунікацій
(Державний університет «Житомирська політехніка»)*

Юлія Гриценко

*здобувач вищої освіти
(Державний університет «Житомирська політехніка»)*

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Українці сьогодні переживають доленосний, критичний період свого існування, виборюючи у війні з росією право на життя, власну державність та європейське майбутнє. Українське суспільство проходить через складну історичну полосу переосмислення, перевизначення, трансформації власної культурно-цивілізаційної ідентичності, формування політичної нації.

Громадянське суспільство характеризується розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами та зв'язками, воно взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права [8, с. 646-647], є обов'язковим складником демократичної держави, оскільки його представники впливають як на місцеві, так і загальнодержавні справи, консолідується з метою захисту своїх прав, інтересів, досягнення певних цілей, створюючи відповідні організації, спілки, установи, волонтерські рухи тощо. Громадянське суспільство становлять громадяни з високим рівнем правосвідомості, освіченості, відповідальності, політично активні, які знають свої права та обов'язки, відстоюють їх у взаємодії з державними інститутами, впливають на життєдіяльність суспільства.

Процес формування громадянського суспільства базується на низці фундаментальних детермінант, серед них засадничі: демократичний режим як необхідна умова існування та зміцнення громадянського суспільства; високий рівень освіченості й політичної грамотності; система цінностей, ідеалів, пріоритетів; доступний до вивчення та подальшого застосування успішний досвід політичної активності; навички, які дозволяють сформувати громадянську позицію та ефективно її відстоювати; бажання громадян діяти – відстоювати свої права й свободи, взаємодіяти з владою та ін.

В Україні громадянське суспільство тривалий час характеризувалося нечисельністю та слабкістю, що є наслідком колоніального минулого – перебування у межах інших державно-політичних утворень, особливо деструктивним та руйнівним був вплив Російської імперії та Радянського Союзу [3, с. 49]. Миролюбивий український народ, користуючись досягненнями демократичного режиму, обирав (або ж навпаки: масово не обирав – не голосував, бо не відчував важливості та впливовості власного голосу) владу, досить часто під впливом пропаганди та власних емоцій,

надмірно толерантно трактуючи корупцію та числені зловживання з боку влади.

Водночас історія миролюбного і напрочуд толерантного українського народу рясніє повстаннями проти загарбників, визвольними війнами, досвідом безпосереднього та підпільного протистояння (гасло Організації українських націоналістів, яке вперше прозвучало ще у 1940 році: «Свобода народам! Свобода людині!»), діяльність легендарної УПА (української повстанської армії). За останні десятиліття три загальноукраїнські революції – й усі за свободу: Революція на граніті за свободу від імперії, від радянської влади (1990 р.), Помаранчева революція за свободу вибору (2004 р.), Революція Гідності за свободу від тиранії і свободу обирати зовнішньополітичний вектор розвитку власної держави (2013–2014 рр.) [4, с. 40]. І війна, яку Росія розпочала у 2014 р. на Сході України, анексією Кримського півострова, а з 2022 р. здійснює повномасштабне вторгнення – це війна за свободу і про свободу. Як влучно підкреслив Ю. Гудименко: «Ніщо так не характеризує українця будь-якого часу, як це слово – свобода» [5].

У Росії люди звикли, що їх можуть знищити, обдурити, вислати в табори чи принизити – фізично, вербально, діями чи бездіяльністю. Українці, як і європейці, вважають насильство неприйнятним та принизливим. Російсько-білоруський наратив про право держави на використання сили проти своїх громадян в Україні не спрацював. Під час всенародних революцій та в умовах війни українці чинять відважний опір, боронять свою свободу навіть ціною життя, чим викликають захоплення всього світу. Саме тому вже легендарним символом військового опору стала відповідь українського військового-пограничника з о. Зміїний (акваторій Чорного моря) російському військовому кораблю на пропозицію здатися (послав у відомому напрямку, куди, зрештою, через кілька місяців корабель і був успішно відправлений влучанням двох українських ракет «Нептун»).

В умовах війни, яку розв'язала росія у 2014 р. на Сході України незаконною окупацією частини територій та анексувавши Кримський півострів, частина українців пішла захищати державу, а українське суспільство самоорганізувалося у потужний волонтерський рух, що допомагав у вирішенні низки проблем, які на той час держава не була в змозі вирішити, і продовжує й далі допомагати військовим та постраждалим від війни мирним жителям.

Після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року організації громадянського суспільства, звичайні небайдужі громадяни робили й продовжують робити усе можливе, навіть ризикуючи власним життям – від евакуації цивільних з зони бойових дій, розміщення переселенців, надання їм першої гуманітарної допомоги до купівлі форми та всього необхідного для армії, надавали правові консультації, беруть участь у написанні законів та ін. Численні волонтерські ініціативи, що виникли в перші місяці війни, в

подальшому вирости у великі громадські організації, благодійні фонди, які продовжують допомагати постраждалим від війни [7].

Тисячі організацій переорієнтували свою діяльність, щоб вистояти та допомогти країні, забезпечити як свої сім'ї, співробітників, так і військових на фронті. А звичайні люди почали активно допомагати, хто чим мав можливість – від консервації та плетіння маскувальних сіток до збирання грошей на сучасну військову техніку, оренду космічних супутників для ЗСУ. Активно включилися діти, що заробляють гроші співаючи у публічних місцях, граючи у шахи/шашки, продаючи на імпровізованих стендах свої іграшки, малюнки, домашню випічку тощо [9]. Долучається й студентська спільнота: влаштовують благодійні ярмарки, купують та передають військовим комплекти термобілизни та ін. [6]. Консолідовані зовнішньою загрозою українці переконані, що кожен, чим має змогу, допомагає й наближає нашу країну до перемоги.

Отже, у захисті національної безпеки України українська громадськість виявляє свої найкращі якості, є не просто вагомим чинником, а фундаментом оборонного потенціалу України. Переходячи від інформаційної до гібридної війни (2014 р.), а у 2022 р. здійснюючи повномасштабне військове вторгнення російська влада недооцінила аксіологічну домінанту та волелюбність українського народу, те, що ментальність українців базується на архетипах Свободи та особливого сакрального ставлення до власної Землі [1, с. 18]. З часу проголошення незалежності України відбулися й ідеологічні трансформації суспільно-політичної свідомості українського народу – масове переосмислення радянської спадщини як колоніальної, її відкидання у більшості населення, зростаюча підтримка європейського вектору розвитку [2, с. 311].

Україна обов'язково переможе. У її відбудові та реформуванні важливе значення матимуть як міжнародна допомога, інвестиції, так і те, як влада спільно з громадянським суспільством буде розбудовувати демократичну правову державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордійчук О. Архетипи української ментальності: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2018. № 1 (84). С. 15–19.
2. Гордійчук О. Ментальність у добу глобалізації: монографія. Житомир, Вид-во «НОВОград», 2021. 372 с.
3. Гордійчук О. Основні детермінанти трансформації української ментальності у 20–90-тих роках ХХ століття. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філософські науки*, 2018. № 10 (383). С. 49–54.

4. Гордійчук О. «Революція Гідності» та її вплив на ментальність українців: соціально-філософський аналіз. *Вісник Черкаського університету. Серія: філософія*, 2018. № 2. С. 39–45.
5. Гудименко Ю. Ніщо так не характеризує українця будь-якого часу, як це слово–свобода. URL: <https://uainfo.org/blognews/1611331072-nishcho-tak-ne-harakterizue-ukrayintsya-bud-yakogo-chasu-yak-tse.html> (дата звернення 12.02.2023).
6. Ковальчук О., Тутас А. 10 комплектів термобілизни передали військовим учні 10-В класу наукового ліцею Житомирської політехніки. *Суспільне новини*, 20 жовтня 2022. URL: <https://suspilne.media/299062-10-komplektiv-termobilizni-peredali-vijskovim-ucni-10-v-klasu-naukovogo-liceu-zitomirskoi-politehnik/> (дата звернення 12.02.2023).
7. Луньова А. Роль громадянського суспільства під час війни Росії проти України. *ZMINA*, 9 червня 2022. URL: <https://zmina.info/columns/rol-gromadyanskogo-suspilstva-pid-chas-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny/> (дата звернення 12.02.2023).
8. Шемшученко Ю. С. Громадянське суспільство. *Юридична енциклопедія*. К., 1998. Т. 1, 646–647.
9. Як діти допомагають збирати кошти для захисників України. *Ukrainer*. 1 червня 2022. URL: <https://ukrainer.net/dity-koshty-zsu/> (дата звернення 12.02.2023).